

ПРИНЦИПИ ПОСЛІДОВНОСТІ І ПОРІВНЯННОСТІ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКИ ВПЛИВУ ЗМІН ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА АНАЛІТИЧНІ ПОКАЗНИКИ В РЕСТОРАННОМУ ГОСПОДАРСТВІ

У статті висвітлено зміни облікової політики у взаємозв'язку з принципами бухгалтерського обліку в ресторанному господарстві. Проведено аналіз змін облікової політики з принципами послідовності і порівнянності даних обліку і звітності у ресторанному господарстві; розглянуто ретроспективний підхід до відображення змін облікової політики, алгоритм формування змін облікової політики та взаємозалежність етапів і завдань аналізу і змін облікової політики в ресторанному господарстві.

Ключові слова: *облікова політика, аналіз, звітність, бухгалтерський облік.*

У процесі реформування національної системи бухгалтерського обліку відбувається перехід від жорсткої регламентації державою правил обліку до їх багатоваріантності.

Метою статті є проведення аналізу змін облікової політики з принципами послідовності і порівнянності даних обліку і звітності в ресторанному господарстві.

Необхідно розглянути ретроспективний підхід до відображення змін облікової політики, алгоритм формування змін облікової політики та взаємозалежність етапів і завдань аналізу і змін облікової політики в ресторанному господарстві.

Здавалося, бухгалтерський облік являє собою строго регламентовану послідовність дій з оформлення заповнення документів та оформлення різних реєстрів і звітів у ресторанному господарстві. Тим не менш, це далеко не так: за всієї великої кількості «регуляторів» облік завжди припускав варіантність дій на всіх етапах його ведення. Ця варіантність має під собою складну основу: це і внутрішні суперечності самих «регуляторів» – нормативних актів, і відсутність регулювання окремих видів операцій через різних причин і складність інтерпретації окремих фактів господарського життя.

Реальним, а часто і єдиним інструментом знаходження оптимального варіанта відображення тих чи інших фактів господарського життя, господарських операцій у системі обліку є облікова політика організації ресторанного господарства.

Більш того, як справедливо зазначають багато фахівців, облікова політика на цей час стала обов'язковим документом, прийнятим організацією ресторанного господарства, в якому відповідно до чинних нормативних документів із бухгалтерського обліку закріплюються, застосовуються цією організацією правила (способи) ведення бухгалтерського обліку.

Важливість формування адекватної облікової політики обумовлена не тільки тим, що без цього не можливо сформувати достовірну звітність за прийнятних витрат на ведення обліку, але ще й тим, що будь-які зміни в обліковій політиці є небажаними, оскільки входять в протиріччя з такими принципами, як послідовність застосування облікової політики та порівнянність звітних показників.

Бухгалтерський облік до цих пір перебував в стадії реформування. У результаті реформ бухгалтерський облік повинен наблизитися до обліку відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності. У світлі цього досить цікаво подивитися наскільки «близькими» або «далекими» є П(С)БО (українські положення (стандарти) бухгалтерського обліку), РСБО (російські стандарти бухгалтерського обліку) та МСФЗ (міжнародні стандарти фінансової звітності), у тому числі з питань зміни облікової політики організації ресторанного господарства.

Питання зміни облікової політики розглядаються в міжнародному стандарті МСФЗ (IAS) 8 «Облікова політика, зміни в попередніх оцінках і помилки». У системі нормативного регулювання бухгалтерського обліку в Україні діють Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» (затв. ВРУ від 16.07.1999 р. № 996-XIV) [1] та національні Положення (Стандарти) бухгалтерського обліку – П(С)БО, яких на сьогодні тридцять чотири (затв. Наказами Мініфіну України), у Російській Федерації діє Положення з бухгалтерського обліку «Облікова політика організацій» ПБО 1/2008 (затв. наказом Мініфіну РФ від 06.10.2008 р. № 106 н) [2].

Відповідно до МСФЗ (IAS) 8 «Облікова політика, зміни в попередніх оцінках і помилки», облікова політика – це конкретні принципи, основи, угоди, правила та практика, що застосовуються організацією для підготовки та подання фінансової звітності [3].

Відповідно до Положення з бухгалтерського обліку «Облікова політика організацій» ПБО 1/2008, під обліковою політикою організації розуміється прийнята нею сукупність способів ведення бухгалтерського обліку – первинного спостереження, вартісного виміру, поточного угруповання і підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності.

До способів ведення бухгалтерського обліку належать способи групування та оцінки фактів господарської діяльності, погашення вартості активів, організації документообігу, інвентаризації, способи застосування рахунків бухгалтерського обліку, системи реєстрів бухгалтерського обліку, оброблення інформації та інші відповідні способи і прийоми.

Відомо, що облікова політика, у першу чергу, повинна відповідати принципам бухгалтерського обліку, нормативно закріпленим, і є інструментом їх «втілення в життя».

У Концепції (Принципах) підготовки та складання фінансової звітності за міжнародними стандартами в складі групи принципів «якісні характеристики фінансової звітності» проголошено характеристику «порівнянність». Вона, поряд із вказівкою на необхідність досягнення порівнянності показників фінансової звітності за різні звітні періоди та різних організацій, припускає, що вимі-

рювання та відображення фінансових результатів від аналогічних операцій та інших подій повинні здійснюватися за методологією, що є єдиною для всієї компанії і протягом її існування, так само як для різних компаній.

Поряд з іншими принципами обліку (допущеннями та вимогами) ПБО стверджує допущення послідовності застосування облікової політики, яка передбачає, що облікова політика, що прийняла організація застосовується послідовно від одного звітного року до іншого. Аналогічну вимогу передбачено в Концепції бухгалтерського обліку в ринковій економіці (схваленою Методологічною радою з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів Російської Федерації, Президентською радою Інституту професійних бухгалтерів 29.12.1997 р.).

Згідно з п.6.4 названого документа, зацікавлені користувачі повинні мати можливість порівнювати інформацію про організацію за різні періоди часу для того, щоб визначити тенденції в її фінансовому становищі і фінансових результатах діяльності. Вони повинні також мати можливість зіставляти інформацію про різні організації, щоб порівняти їх фінансовий стан, фінансові результати діяльності та зміни у фінансовому становищі.

Виконання вимоги порівнянності забезпечується тим, що зацікавлені користувачі повинні бути інформованими про облікову політику, прийнятої організацією, будь-які зміни в такій обліковій політиці і вплив цих змін на фінансовий стан і фінансові результати діяльності організації.

Забезпечення порівнянності не означає уніфікацію і не передбачає будь-яких перешкод для вдосконалення правил бухгалтерського обліку та облікових процедур. Організація ресторанного господарства не повинна вести облік якогось факту господарської діяльності тим же чином, що й раніше, якщо прийнята облікова політика не забезпечує реалізацію таких вимог, як доречність та надійність, або існує краща альтернатива.

Виходячи з цих норм і вимог, можна констатувати наявність суперечностей між принципами послідовності і порівнянності, з одного боку, і змінами облікової політики, викликаними змінами законодавства або господарського життя у взаємозв'язку з такими принципами ПБО, як пріоритет змісту перед формою, повнота, раціональність, і такими принципами МСФЗ, як доречність, надійність і правдивість, з іншого боку.

На нашу думку, це протиріччя носить не антагоністичний, а діалектичний характер, дозволяючи більш повно реалізувати функції облікової політики в конкретній ситуації економічного життя суб'єкта господарювання.

По-різному реалізуючись на стадіях облікового процесу (таблиця 1), ці принципи дозволяють забезпечити діалектичну єдність документованого спостереження за господарським життям із достовірними і порівнянними показниками звітності, що характеризують результати господарського життя і стан економічного суб'єкта.

Зауважимо, що в системі податкового обліку України та Російської Федерації також передбачено послідовне застосування облікової політики організацій. А саме, стаття 44 Податкового кодексу України та стаття 313 Податкового кодексу Російської Федерації передбачають, що система податкового обліку організовується платником податку самостійно, виходячи з принципу послідовнос-

ті застосування норм і правил податкового обліку, тобто застосовується послідовно від одного податкового періоду до іншого.

Таблиця 1 – Взаємозв'язок принципів обліку і стадій облікового процесу

Принципи обліку та зміна облікової політики	Стадії бухгалтерського обліку
Послідовність	Усі стадії облікового процесу
Порівнянність	Стадія формування звітності
Зміни облікової політики	Поточний бухгалтерський облік – усі стадії, ретроспективний аспект – формування звітності

Як бачимо, у всіх розглянутих нормативних документах спостерігається вимога необхідності послідовного застосування облікової політики та забезпечення порівнянності.

Відповідно до нормативних вимог, облікова політика організації не може щорічно перевидаватися, а в неї повинні вноситися зміни, якщо в них є необхідність. В іншому разі організації припускають пряме порушення як мінімум двох основних документів: в Україні – Податкового кодексу України та Національних Положень (Стандартів) бухгалтерського обліку – П(С)БО, у Російській Федерації – Податкового кодексу Російської Федерації та Положень з бухгалтерського обліку «Облікова політика організацій» – ПБО 1/2008.

У зв'язку з цим потрібно більш точно визначити, що таке «зміна облікової політики організації», відповідно до ПБО і МСФЗ.

Зауважимо, що сам термін «зміна облікової політики організації» не визначений у названих системах документів, але в них є опис критеріїв класифікації ситуації як зміни облікової політики.

Так, відповідно до П(С)БО України та Положення з бухгалтерського обліку Російської Федерації «Облікова політика організацій» ПБО 1/2008 (п.10), зміна облікової політики організації може проводитися в разі:

- зміни законодавства або нормативних актів із бухгалтерського обліку;
- розроблення організацією нових способів ведення бухгалтерського обліку. Застосування нового способу ведення бухгалтерського обліку припускає більш достовірне подання фактів господарської діяльності в обліку і звітності організації або меншу трудомісткість облікового процесу без зниження ступеня достовірності інформації;
- істотної зміни умов діяльності. Істотна зміна умов діяльності організації може бути пов'язано з реорганізацією, зміною власників, зміною видів діяльності тощо.

Відповідно до п.14 МСФЗ (IAS) 8 «Облікова політика, зміни в попередніх оцінках та помилки», організація зобов'язана лише тоді змінювати свою облікову політику, коли її зміна:

- потрібні за яким-небудь Стандартом або Тлумаченням;
- призводить до того, що фінансова звітність надає достовірної та суттєвої інформації про вплив операцій, інших подій або умов на фінансовий стан компанії, її фінансові результати діяльності або потоки коштів.

Зауважимо, що багато в чому критерії кваліфікації факту як зміна облікової політики за СБО й МСФО є ідентичними, хоча очевидно, що МСФЗ акцентують увагу на вплив подій або умов на фінансовий стан, фінансові результати та грошові потоки. Тобто якщо події та умови впливають на названі показники, то для надійного і правдивого відображення цього впливу необхідно змінити облікову політику. У П(С)БО та ПБО 1/2008 окремо виділено зміну умов діяльності як факт, що вимагає зміни облікової політики. Однак зміна цих умов не завжди призведе до істотного впливу на фінансовий стан, фінансові результати та потоки коштів. Отже, зміна умов діяльності не однозначно призводить до зміни облікової політики організації.

Як в П(С)БО та ПБО 1/2008, так і в МСФЗ (IAS) 8 зазначаються факти господарського життя, що не є підставою для зміни облікової політики. Так, відповідно до МСФЗ (IAS) 8, такі дії не є зміною облікової політики:

- застосування облікової політики до таких операцій, інших подій або умов, які відрізняються по суті від тих, що раніше відбувалися;
- застосування нової облікової політики до таких операцій, інших подій або умов, які не відбувалися раніше або були неістотними.

Аналогічний пункт наведено в ПБО 1/2008 в такій редакції: «Не вважається зміною облікової політики затвердження способу ведення бухгалтерського обліку фактів господарської діяльності, які є відмінними по суті від фактів, що мали місце раніше, або виникли вперше в діяльності організації»

На перший погляд, здається, що ці два формулювання є абсолютно ідентичними, проте перше враження є оманливим. Зверніть увагу, що в МСФЗ за даної умови наголошується, що не є зміною облікової політики застосування нової облікової політики до операцій і подій та умов, які були неістотними. У ПБО 1/2008 такого зауваження немає. Таким чином, згідно з логікою ПБО, навіть якщо операції, події та умови були несуттєвими і змінюється спосіб їх відображення в обліку, то це є зміною облікової політики, і, отже, до таких подій застосовуються всі необхідні вимоги з приводу внесення змін, такі як час внесення змін, спосіб їх розкриття та оцінки.

На наш погляд, суттєвою відмінністю документів, що розглядались є те, що, відповідно до ПБО, зміни облікової політики повинні вводитися в дію з 1 січня наступного фінансового року. МСФЗ не акцентують увагу на якій-небудь конкретній даті.

Ураховуючи основоположні припущення, якісні характеристики та обмеження інформації, що відображується у фінансовій звітності, складеної за МСФЗ, можна припустити, що за МСФЗ зміни можуть вноситися в облікову політику з будь-якої дати, головне, щоб при цьому підвищувалася достовірність фінансової звітності, і факти та події відбивалися більш правдиво.

Особливо зупинимось на питанні застосування та оцінки змін облікової політики організації, оскільки це питання: по-перше є вельми складним із практичної точки зору, і, по-друге, цікавим із точки зору порівняння з МСФЗ.

Отже, на перший погляд, здається, що, як і в МСФЗ, в ПБО передбачається ретроспективне застосування змін облікової політики. Однак, за більш уважного вивчення МСФЗ (IAS) 8 «Облікова політика, зміни в попередніх оцінках

та помилки» та Положення з бухгалтерського обліку «Облікова політика організацій» ПБО 1/2008 вимальовуються деякі суттєві, на наш погляд, різночитання, які ми й спробуємо далі показати.

Як вже було зазначено, організації, що становлять фінансову звітність за МСФЗ, повинні застосовувати зміни облікової політики ретроспективно, крім випадків, коли: організація починає використовувати якийсь стандарт МСФЗ уперше, і в цьому стандарті є присутнім конкретний опис переходу на нові методики, і коли на початок поточного періоду практично неможливо визначити загальний вплив застосування нової облікової політики на всі попередні періоди.

Що ж передбачає ретроспективне застосування змін облікової політики?

Відповідно до п. 5 «Визначення» МСФЗ (IAS) 8 «Облікова політика, зміни в попередніх оцінках та помилки», ретроспективне застосування – це застосування нової облікової політики до операцій, інших подій та умов, таким чином, як якщо б ця політика застосовувалася завжди. При цьому організація зобов'язана скоригувати чи входить сальдо кожного порушеного компонента власного капіталу за найбільш ранній поданий період і інші відповідні суми, розкриті за кожен поданий у звітності попередній період, як якщо б нова облікова політика застосовувалася завжди.

Читаючи Положення з бухгалтерського обліку «Облікова політика організацій» ПБО 1/2008, бачимо (п.16), що ретроспективне відображення наслідків зміни облікової політики полягає в коригуванні вхідного залишку за статтею «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» за найбільш ранній представлений у бухгалтерській звітності період, а також значень, пов'язаних статей бухгалтерської звітності, що розкриваються за кожен поданий у бухгалтерській звітності період, як якщо б нова облікова політика застосовувалася з першого моменту виникнення фактів господарської діяльності цього виду.

Наслідки зміни облікової політики зробили або здатні зробити істотний вплив на фінансове становище, рух коштів або фінансові результати діяльності організації, що відображаються в бухгалтерській звітності, виходячи з вимоги подання числових показників мінімум за два роки.

Питання застосування та оцінки змін облікової політики організації є досить складним із практичної точки зору.

Схематично порядок формування змін облікової політики можна уявити на рисунку 1.

Як і в МСФЗ, у ПБО передбачається ретроспективне застосування змін облікової політики.

Сума підсумкового коригування, пов'язану з періодами, що передують тим, що подані у фінансовій звітності, застосовується до вхідного сальдо кожного порушеного компонента власного капіталу за самим раннім із поданих періодів.

Зазвичай коригування проводиться стосовно нерозподіленого прибутку.

Надаючи вплив на статті бухгалтерського балансу, зміни облікової політики впливають практично на всі показники, які визначаються в процесі здійснення комплексного аналізу господарсько-фінансової діяльності та фінансового стану організації.

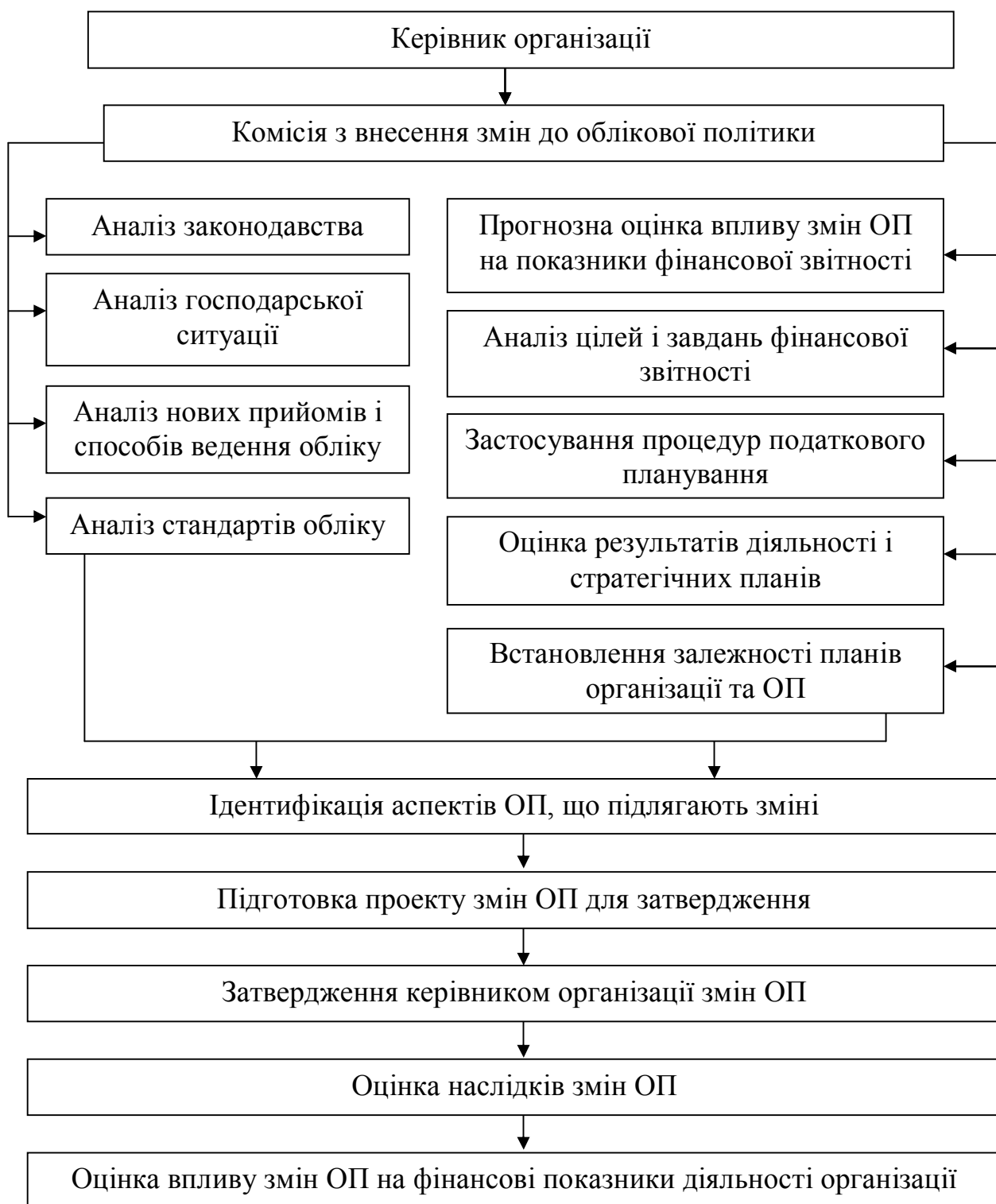

Рисунок 1 – Порядок формування змін облікової політики

Взявши за основу аналітичні завдання за темами комплексного управлінського аналізу, що сформулював А.Д. Шеремет [4], можна виділити етапи аналізу, що піддаються впливу з боку змін облікової політики (таблиця 2).

На кожному з етапів вирішується кілька завдань, багато з яких можуть підпадати під вплив із боку зміни облікової політики. В узагальненому вигляді взаємозалежність етапів і завдань аналізу, і змін облікової політики наведено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Взаємозалежність етапів і завдань аналізу, і змін облікової політики

Етапи комплексного управління аналізу, що піддаються впливу з боку змін облікової політики	Основні завдання, які вирішуються на етапі	Зміна облікової політики	
		Впливає	Не впливає
1	2	3	4
Попередній огляд узагальнювальних показників	Огляд підсумків роботи підприємства за даними фінансової звітності	+	
	Порівняльний аналіз підсумків діяльності підрозділів	+	
	Огляд передового вітчизняного та зарубіжного досвіду, порівняння показників організації із середніми показниками по світовому господарству, країні, галузі	+	
Аналіз використання основних засобів	Аналіз узагальнювальних показників використання основних засобів	+	
	Аналіз факторів збільшення віддачі основних виробничих засобів (фондовіддачі)	+	
	Аналіз показників інтенсивності й екстенсивності використання машин і устаткування	+	
	Аналіз ефективності використання основних засобів	+	
Аналіз використання матеріальних ресурсів	Аналіз узагальнювальних показників використання матеріальних ресурсів	+	
	Аналіз факторів визначає матеріаловіддачу	+	
	Аналіз рівня матеріально-технічного постачання	+	
	Аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів	+	
Аналіз собівартості продукції та взаємозв'язку собівартості, обсягу продажів і прибутку	Аналіз узагальнювальних показників собівартості	+	
	Факторний аналіз собівартості продажів	+	
	Аналіз впливу собівартості на величину прибутку від продажів	+	
	Аналіз взаємозв'язку собівартості, обсягу продажів і прибутку	+	
	Аналіз та оцінка ефекту операційного важеля	+	
Аналіз величини і структури авансованого капіталу (активів)	Аналіз узагальнювальних показників динаміки та структури авансованого капіталу (валюти балансу)	+	

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
Аналіз величини і структури авансованого капіталу (активів)	Аналіз ефективності використання основних засобів	+	
	Аналіз ефективності використання оборотних коштів	+	
	Інвестиційний аналіз ефективності фінансових і капітальних вкладень і система показників оцінки ефективності фінансових і капітальних вкладень	+	
Аналіз прибутку і рентабельності продукції	Аналіз узагальнювальних показників прибутку і рентабельності продукції	+	
	Факторний аналіз показників прибутку, оцінка впливу інфляції на фінансові результати	+	
	Аналіз «якості» прибутку. Вплив обліку витрат на прибуток	+	
	Факторний аналіз рентабельності продукції	+	
Аналіз ділової активності	Аналіз загальної віддачі активів і капіталомісткості продукції	+	
	Аналіз віддачі основних засобів та їх оборотності	+	
	Аналіз віддачі оборотних коштів та їх оборотності	+	
	Аналіз впливу загальної капіталовіддачі і віддачі основних і обігових коштів на рентабельність активів	+	
Аналіз рентабельності виробничих активів організації	Аналіз узагальнювальних показників рентабельності активів	+	
	Аналіз рентабельності чистих активів	+	
	Факторний аналіз рентабельності активів і власного капіталу	+	
	Аналіз ефекту фінансового важеля		+
Аналіз фінансового стану та платоспроможності	Аналіз узагальнювальних показників і факторів фінансового стану	+	
	Аналіз складу, структури та динаміки активів і пасивів організації	+	
	Аналіз руху коштів		+
	Аналіз фінансового стану за даними бухгалтерського балансу	+	
	Аналіз фінансового стану з використанням фінансових коефіцієнтів	+	
	Аналіз ліквідності бухгалтерського балансу	+	
	Аналіз показників і факторів неплатоспроможності організації		+

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
Узагальнювальна комплексна оцінка ефективності господарської діяльності	Комплексний аналіз як база комплексної оцінки ефективності бізнесу	+	
	Аналіз факторів, показників і кінцевих результатів інтенсивності й екстенсивності використання виробничих і фінансових ресурсів	+	
	Методи комплексної оцінки ефективності господарської діяльності	+	
	Методи рейтингової оцінки діяльності емітентів	+	

Висновки. Отже, розглянувши етапи та завдання аналізу в таблиці 2, ми бачимо, що практично всі з них є схильними до впливу змін облікової політики.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є відображення впливу положень принципів бухгалтерського обліку на показники фінансової звітності підприємства.

Список літератури

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність [Електронний ресурс]: Закон України: [затв. ВРУ від 16.07.1999 р. № 996-XIV]. – Режим доступу: <<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>>.
2. Положение по бухгалтерскому учёту «Учётная политика организации» [Электронный ресурс]: ПБУ 1/2008: [утв. приказом М-ва финансов РФ от 06.10.2008 № 106н] – Режим доступу: <<http://base.garant.ru>>.
3. Международные стандарты финансовой отчетности 2005: – М.: Аскери-АССА, 2005. – 1064 с.
4. Шеремет А.Д. Анализ финансово-хозяйственной деятельности. / А.Д. Шеремет. – М.: Ин-т проф. бухгалтеров России; ИПБ-БИНФА, 2003. – 312 с.

УДК 336.027:330.342.146

Омелянович М.Ю., канд. екон. наук, доц. (ДонНУЕТ, Донецьк)

ФІНАНСОВА НЕРІВНІСТЬ І СОЦІАЛЬНА ПОЛЯРИЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

У статті розглянуто сутність фінансової нерівності в суспільстві, її наслідки та шляхи пом'якшення.

Ключові слова: *фінансова нерівність, соціальна справедливість, бюджет, закон.*

Фінансова нерівність існує серед окремих країн, регіонів, видів економічної діяльності, підприємств, громадян. Проблема фінансової нерівності висвітлена в наукових працях О. Юлдашева, В. Стефанюка, Г. Фракфорта, Т. Якобсена,